

№ 27 (668)
Ліпень 2017 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

☞ **500-годдзе: эстэтычныя і маральна-этычныя сімвалы ў творчасці Ф. Скарыны** – *стар. 4*

☞ **Журбота: злачынствы нацыстаў у раёне Трасцянца** – *стар. 5*

☞ **Даведнікі: м. Ганцавічы ў польскіх кнігах 1930-х гадоў** – *стар. 6*

Дзіцячы вакальны ансамбль «Заранак» у Вязынцы

Падрабязнасці глядзіце на стар. 3

На тым тыдні...

✓ 7 ліпеня ў Віцебску адзначылі 130-годдзе **Марка Шагала**. Пачаліся ўрачыстасці паказам дакументальнай стужкі «Марк Шагал. Нерэальная рэальнасць» (Беларусь-фільм, 2012), у Мастоцкім музеі адкрылася выстаўка фотадакументаў з фондаў абласнога краязнаўчага музея. Нацыянальны акадэмічны драматэатр імя Якуба Коласа паказаў спектакль «Шагал. Шагал...» Віталія Баркоўскага.

Пасля ўскладання кветак да помніка мастаку на вуліцы Пакроўскай адбылося тэатралізаванае шэсце. Калектыў «Шалом» з Ліды зладзіў канцэрт клезмерскай (традыцыйнай яўрэйскай) музыкі, а пазней пад адкрытым небам быў упершыню паказаны спектакль «Шагал. Зыход» Беларускага тэатра «Лялька». Гасцей культурна-гістарычнага комплексу «Залатое кальцо горада Віцебска «Дзвіна» чакаў арт-перформанс «Васільковае неба»: атмасфера пачатку XX стагоддзя і ажылыя карціны Шагала.

✓ 8 – 12 ліпеня ў вёсцы Шыпілавічы Любанскага раёна, на радзіме вядомага этнографа першай паловы XIX стагоддзя Паўла Шпілеўскага, праходзіў VII рэгіянальны фестываль традыцыйнай культуры «Пятровіца». Яго ўдзельнікі маглі завесці асновы народных танцаў і песень, пазнаёміцца з рознымі відамі рамёстваў, якія захаваліся на Любаншчыне.

Майстар-класы па танцах зладзіў этнахарэограф, кіраўнік узорнага фальклорнага ансамбля «Верабейкі» Сяргей Выскварка. Ён падзяліўся ведамі любанскай танцавальнай манеры, якія атрымаў яшчэ ад сваёй ба-

булі, а папоўніў і сістэматызаваў пад час даследчыцкай працы. Спеўныя заняткі праводзіла мастацкі кіраўнік фальклорнага гурта «Варган» Вольга Емяльянчык. Апроч традыцыйных пятроўскіх песень сёлета ўдзельнікі развучылі некалькі адмысловых «ягдных» песень і прыпеўкі да танцаў.

Завершыўся фэст удзелам у свяце Пятрок, што цесна звязанае з традыцыйнай беларускіх гасцявых кірмашоў, таму малебен і канцэрт пакрысе перайшлі ў кірмашаванне (наведванне

Распавядае Сяргей Выскварка

знаёмых у вёсцы) і завяршыліся карагодамі, кумленнем праз вогнішча, спевамі ды танцамі.

✓ 13 ліпеня ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адкрылася выстаўка **графічных працаў Міхаіла Басалыгі да выдання «Вершы»** з фондаў музея. Таксама на ёй прадстаўлены рукапісы і рэдкія фотаздымкі.

М. Басалыга працуе ў галіне кніжнай графікі, дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва, экслібрыса ў тэхніках літаграфіі, афорта, лінагравюры, аква-

рэлі. Яго творы прысвечаны культурнай і гістарычнай спадчыне Беларусі. За дасягненні ў галіне выяўленчага мастацтва ў 1972 г. Міхаіл Самойлавіч быў узнагароджаны дыпламам імя Францыска Скарыны.

✓ 14 ліпеня, напярэдадні VII З'езда беларусаў свету, у мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» адкрылася **выстаўка «Зора і Вітаўт»**, прымеркаваная да 90-х угодкаў беларускіх дзеячаў у ЗША Зоры і Вітаўта Кіпеляў.

Выстаўка арганізаваная Беларускай дзяржаўнай архівам-музеем літаратуры і мастацтва, Згуртаваннем беларусаў свету «Бацькаўшчына». На ёй прадстаўлена багатая творчая спадчына З. і В. Кіпеляў, адлюстраваныя розныя этапы іх жыцця.

Зора і Вітаўт пазнаёміліся ў акупаваным Мінску, пазней разам вучыліся ў Беларускай гімназіі імя Янкі Купалы ў павяенай Германіі, ва ўніверсітэтах Марбурга (Германія) і Лювена (Бельгія). У сярэдзіне 1950-х гг. следам за бацькамі выехалі ў ЗША, дзе і пасяліліся стала.

Дачка Кіпеляў Алеся і Сяргей Мартынаў

✓ 15 ліпеня ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы пачала працаваць **выстаўка жывапісных працаў Віктара Маркаўца «Спакон вякоў. Мроі Купалля»**, прымеркаваная адразу да дзвюх юбілейных датаў – 70-годдзя з дня нараджэння мастака і 135-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы.

На выстаўцы экспануюцца палотны з Докшыцкай серыі, якой В. Маркавец на пачатку творчага шляху засведчыў высокі прафесійны ўзровень і выразную скіраванасць да традыцыйнага рамантызму. Вянок – вобраз-архетып мары пра светлае – знітоўвае творы мастака «Свята ў Докшыцах», трыпціх «Спакон вякоў», прысвечаны бацькам Янкі Купалы і Якуба Коласа, творы купальскай тэматыкі, выкананыя ў тэхніках станковага жывапісу, акварэлі і традыцыйных маляваных дываноў (макатак).

Падпісання на «Краязнаўчую газету» можна з любога месяца!

індывідуальны - 63320 вядамасны - 633202

Міжнародная навуковая канферэнцыя

Прысвячаецца праблемам геалогіі і юбілею Дамейкі

3 31 ліпеня па 3 жніўня ў Мінску пройдзе **Міжнародная навуковая канферэнцыя «Геалогія і мінеральна-сыравінныя рэсурсы Захаду Усходне-Еўрапейскай платформы: праблемы вывучэння і рацыянальнага выкарыстання»**, прысвечаная 215-годдзю з дня нараджэння выдатнага навукоўцы з Беларусі Ігната Дамейкі. Арганізатарамі мерапрыемства выступаюць Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, Міністэрства прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя Рэспублікі Беларусь, Літоўская акадэмія навук, Беларускі рэспубліканскі фонд фундаментальных даследаванняў.

За мэту пастаўлены аналіз і абагульненне нацыянальнага і замежнага досведу ў галіне геалогіі і мінерагеніі Беларусі ды суседніх дзяржаў. Асноў-

ныя задачы – абмеркаванне праблемаў вывучэння і рацыянальнага выкарыстання мінеральна-сыравінных рэсурсаў, пытанню устойлівага развіцця Бела-

русі і суседніх дзяржаў на аснове эфектыўнага выкарыстання прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя.

Сярод накірункаў працы – стан і стратэгічныя напрамкі выкарыстання прыродных рэсурсаў нашай дзяржавы і суседзяў; агульныя праблемы геалогіі і рацыянальнага недракарыстання; сучасныя праблемы гідрагеалогіі, водных рэсурсаў і інжынернай гідрагеалогіі; мінеральна-сыравінныя рэсурсы і праблемы іх рацыянальнага выкарыстання; ландшафтныя ўмовы прыродакарыстання, радыяцыйнае і хімічнае забруджанне тэрыторыі Захаду Усходне-Еўрапейскай платформы; міжнароднае супрацоўніцтва, новыя метады ў вырашэнні геалагічных праблемаў рэгіёна ды інш. У рамках канферэнцыі багата ўвагі будзе аддадзена жыццю і

дзейнасці (гісторыя і гістарычная памяць) І. Дамейкі.

У плане канферэнцыі – пленарныя пасяджэнні і праца па секцыях (яны адбудуцца ў памяшканнях Прэзідыума НАН Беларусі і Інстытута гісторыі НАН Беларусі (Мінск, прасп. Незалежнасці, 66). Рабочыя мовы – беларуская, руская і англійская. Да адкрыцця плануецца выдаць зборнік матэрыялаў.

31 ліпеня з 12.00 рэгістрацыя, а 13.00 – адкрыццё канферэнцыі, далей – пленарнае пасяджэнне.

1 жніўня з 9.00 да 13.00 і з 14.00 да 16.00 – праца па секцыях. Ад паловы на 17-ю – экскурсія па Мінску.

На **2 і 3 жніўня** запланаваная экскурсія па месцах жыцця і дзейнасці І. Дамейкі (першы дзень: Мінск – Карэліцкі раён – Навагрудак – Мінск; другі: Мінск – Лідскі раён – Дзятлава – Шчучын – Мінск).

Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па электронным адрасе geology 2017@mail.ru; па мінскіх тэлефонах 267 23 12 або 267 24 13.

Паводле інфармацыі арганізатараў

На месцы колішняга Дрысенскага ўмацаванага лагера 1812 г. (Мёрскі раён)

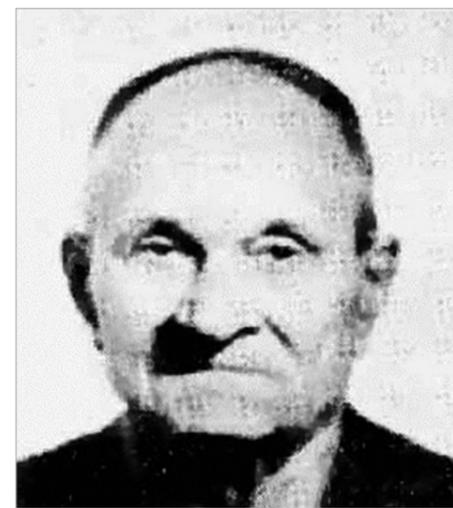
Фота: Уладзіміра ПУНЬНІСКАГА

Наш каляндар

3 галіны Міцкевічаў

13 ліпеня, 120 гадоў таму, нарадзіўся Міхась Міцкевіч (псеўданім Антось Галіна) – беларускі грамадска-культурны, рэлігійны і свецкі дзеяч, пісьменнік, педагог. Малодшы брат Якуба Коласа.

Вучыўся ў Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі. У 1910-х гадах – удзельнік беларускага нацыянальнага руху, дэлегат Першага Усебеларускага кангрэса. Пачаў пісаць у 1917 – 1918 гадах, але друкаваўся нячаста. Зрэшты, нават нешматлікіх публікацыяў было дастаткова, каб яго прыкмецілі Максім Багдановіч і Максім Гарэцкі. У 1919 – 1920 гадах выкладаў беларускую мову ў Мінскай беларускай гімназіі. У 1920 – 1930-я настаўнічаў. Стаяў на антыкамуністычных пазіцыях, у 1930 годзе беспаспяхова балатаваўся ў польскі сейм па выбарчым спісе Цэнтральнага саюза беларускіх культурна-асветных арганізацыяў і інстытуцыяў у Навагрудскай выбарчай акрузе. У 1939 – 1941 гадах працаваў дырэктарам школы ў Мікалаеўшчыне. Пад час нямецкай акупацыі быў інспектарам беларускіх школаў у Стаўбцоўскім раёне. З лета 1944 года – у эміграцыі. Адзін з арганізатараў беларускага лагера DP у Рэгенсбургу. Адзін з заснавальнікаў Беларускага нацыянальнага камітэта ў Германіі, а таксама Беларускай гімназіі імя Янкі Купалы, дзе працаваў настаўнікам. Аўтар чатырох чытанак для дзяцей. У

1950 годзе выехаў у ЗША. Сябра БАЗА, нью-ёркскага аддзела арганізацыі. У 1950-х быў сябрам рэдакцыі, а ў 1962 годзе рэдактар газеты «Беларус». Выкладаў у беларускай школе ў Нью-Ёрку. Актыўны дзеяч Беларускай аўтакефальнай праваслаўнай царквы, сябра парафіяльнай рады кафедральнага сабора Святога Кірылы Тураўскага ў Нью-Ёрку. Пасля смерці Уладыкі Васіля ў 1970 – 1981 гадах займаўся выданнем часопіса «Голас Царквы». Перакладаў літургічныя тэксты, а таксама пераклаў на беларускую мову Новы Запавет.

Пахаваны на беларускіх могілках у Іст-Брансуіку (штат Нью-Джэрсі, ЗША).

Падрыхтаваў
Алесь САЧАНКА

Рэдакцыя і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» шчыра ўдзячная нашым чытачам і аўтарам за ўвагу да нашага выдання. Але, на жаль, часам бываюць прыкрыя выпадкі, што ўскладняюць падрыхтоўку артыкула ды ілюстрацыяў да друку. На гэта і хочацца звярнуць увагу сяброў.

Тэкст. Артыкул або нататка павінны быць набраныя ў тэкставым рэдактары Microsoft Word, захаваныя ў фармаце **.rtf**, як варыянт – **.doc**, але не **.docx** (на жаль, гэты фармат на сёння дае найбольшую колькасць памылак з-за збою). Як варыянт, могуць быць і іншыя тэкставыя рэдактары (да прыкладу, бясплатныя AbiWord або OpenOffice ды падобныя), але абавязковая ўмова – захоўваць у фармаце **.rtf**. Шрыфт (гарнітура, памер, іншыя параметры, а таксама абзацныя водступы) можа быць абраны самастойна (мы прапануем Arial, 13 пунктаў, паўтара інтэрвала, водступ 1,25 см).

Пазначайце па магчымасці поўнасю імяны і прозвішчы асобаў, згаданых у тэксце, расшыфроўвайце ініцыялы аўтара артыкула, а таксама абрэвіятуры і скарачэнні. Звяртаем таксама ўвагу, што неабходна дасылаць канчатковую версію артыкула, па магчымасці не дадаваць да яго пазней звесткі, факты, удакладненні, новы варыянт дасланага раней, каб у канчатковай публікацыі не ўкралася тэхнічная памылка з-за падрыхтоўкі і ўнясення сказа, абзаца і да т.п. Як варыянт, газета можа пазней вярнуцца да надрукаванага і змясціць артыкул ці нататку ў працяг тэмы.

Газета друкуе матэрыялы на беларускай мове; рэдакцыя перакладае тэксты ў крайніх выпадках, загадзя агавораныя пры сустрэчы, па тэлефоне або праз электронную пошту.

Ілюстрацыі. Малюнкi, рысункi, фотаздымкi павінны быць захаваныя ў фармаце **.jpg (.jpeg)** або **.tiff**. Пажадана **300 кропак** на цалю (dpi), дапускаецца не меней за **1024 пікселяў** па большым баку ці памерам не менш за **500 кілабайт**. Ілюстрацыі не трэба ўстаўляць у тэкставы дакумент, а прымацоўваць асобна або архіваваць некалькі фота (малюнкаў) і прымацоўваць да пісьма архіў. Не забывайцеся пазначаць, на якой ілюстрацыі хто або што адлюстраваны. Калі ёсць магчымасць, пазначайце аўтарства здымка або малюнка, рысунка (або крыніцу іх паходжання).

Што жда фота на паперы, то не дасылаце, калі ласка, ксеракопіі ілюстрацыяў.

Просім сяброў звярнуць увагу на гэтыя просьбы і рэкамендацыі пры супрацоўніцтве з рэдакцыяй «Краязнаўчай газеты». Спадзяемся, нашыя ста-сункі будуць плённыя і зычлівыя.

Будзем разам рабіць нашую з вамі «Краязнаўчую газету»!

Супрацоўнікі ГА «Беларускі фонд культуры» і «Краязнаўчай газеты» выказваюць шчырыя спачуванні былой супрацоўніцы БФК, этнографу і пісьменніцы Антаніне Яўгенаўне ХАТЭНКА з прычыны заўчаснай смерці дачкі **СВЯТАЯНЫ**. Трымайцеся, спадарыня Антаніна, і няхай Бог падтрымае і дапаможа суцішыць боль страты.

Кола купалаўскіх святаў

(Заканчэнне.
Пачатак у № 26)

Паэты, спевакі, майстры ў Ляўках...

Ляўкі 2 ліпеня сустракалі гасцей традыцыйным караваем, стравамі і прысмакамі беларускай народнай кухні, спевамі птушак, ляснымі зёлкамі (у тым ліку чырванакніжнымі прыгажунямі званочкамі), духмяным водарам і цёплым дожджыкам.

Мясцовыя пачастункі ўразлі разнастайнасцю і смакам: духмяныя напоі і блінцы розных відаў, аладкі, печыва, гародніна, клубніцы, мясныя, тварожныя і бульбяныя стравы. Кухары клуба аматараў нацыянальнай кухні «Бульбяначка» пры аршанскім Доме культуры здзівілі адмысловымі стравамі (паласавацца якімі можна толькі ў Ляўках): капыткамі высачанскімі і цыбрыкамі са смятанаю, вырабленымі па сакрэтным сямейным рэцэпце, які вядомы з XVIII стагоддзя. Дэгустацыю сваёй прадукцыі арганізавалі і мясцовыя харчовыя прадпрыемствы.

Пляцоўку каля будынка былога лясніцтва, дзе цяпер месціцца музейная экспазіцыя, занялі рыцары, выканаўцы сярэднявечных танцаў, народныя майстры з выстаўкай сваіх працаў – сплеценыя з лазы, звязаныя, вышытыя... Пачэснае месца заняла вялікая ласкутнае пано, прысвечанае 1067-годдзю Оршы.

Ахвочыя маглі сплесці купальскі вянок ці паспрабаваць свае сілы ў іншым рамястве. Галоўны дырэктар міжнарод-

Вязынка. Кветкі да помніка Янку Купалу ад украінскай дыяспары ў Беларусі

нага радыё «Беларусь» Навум Гальпяровіч пасля знаёмства з майстрыхай Аршанскага Дома рамястваў Наталляй Макаранкавай і яе вышыўкай згадаў, што ў дзяцінстве таксама вышываў крыжыкам.

На імправізаванай сцэне каля ганка Купалавай дачы актёры Аршанскага народнага тэатра прадставілі ўрывак з п'есы «Прымакі». Вакол помніка паэту ўсталявалі стэлажы з кнігамі Песняра, тым самым стварыўшы ўмоўныя межы паэтычнай пляцоўкі, дзе прагучалі вершы Янкі Купалы і прысвячэнні яму, творы іншых паэтаў у аўтарскім выкананні.

Канцэрт пад адкрытым небам зладзіў Беларускі дзяржаўны ансамбль «Песняры», які выканаў песні на словы Янкі Купалы з альбома «Шчаслівасць», свае новыя песні і хіты Мулявіна. Нягледзячы на дажджлівае надвор'е на ляўках не было вольных месцаў. Слухачы пад парасо-

намі падпявалі выканаўцам, якіх паліваў дождж. Лепш за ўсіх пачуваліся мясцовыя жабкі, якія пад нязвыклых для іх слыху гукі музыкі і спеваў дружна скакалі па праходах да сцэны.

Потым песні пад гітару на словы Купалы праспяваў Дзмітрый Пятровіч, які ў Ляўках быў упершыню, а Андрэй Зыгмантовіч выступіў з прэм'ерай песні «На Купале» на словы Песняра. Падзяліліся сваімі паэтычнымі набыткамі старшыня Віцебскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Тамара Краснова-Гусачэнка, старшыня Мінскага абласнога аддзялення Святлана Быкава, Н. Гальпяровіч, Іна Фралова, Бажэна Мацюк, гасць з Украіны Глеб Кудрашоў – літаратуразнаўца, дацэнт кафедры журналістыкі Палтаўскага нацыянальнага педагагічнага ўніверсітэта імя У. Караленкі. Першы намеснік старшыні СПБ Алена Стэльмах абвясціла конкурс на лепшае выкананне вершаў Янкі Купалы ці прысвячэнняў яму.

Пераможцаў чакалі адмысловыя ўзнагароды – кнігі з аўтографамі паэтаў, якія атрымалі мясцовыя аматары паэзіі: чытальнік вершаў Купалы Канстанцін Загародні з Копыся і 80-гадовая верша-складальніца Надзея Лялік з Бабінічаў. Надзея Якаўлеўна пачала складаць вершы ў 50-гадовым узросце і за 30 гадоў напісала шмат прысвячэнняў, назіранняў, разважанняў, паэмаў і баек.

Паэтычная імпрэза выклікала цікавасць у глядачоў і магла б доўжыцца да заходу сонца, але кропку паставіў час – трэба было вяртацца ў Мінск.

...і ў Вязынцы

8 ліпеня цэнтрам святкавання стала Вязынка. Ганаровыя госці – паэты, прызікі, дзяржаўныя і грамадскія дзеячы – пакаштавалі маладзечанскі каравай, усклалі кветкі да помніка Купалу, аглядзелі музейную экспазіцыю, выступілі з вітанямі на галоўнай канцэртнай сцэне, упрыгожанай ручнікамі і партрэтамі Песняра.

Сёлетняе Рэспубліканскае

свята паэзіі, песні і народных рамястваў было 45-м па ліку і вызначылася дэфіле ў народных строях, прэзентацыяй створанага на Маладзечанскай фабрыцы мастацкіх вырабаў Беларускага фонду культуры сучаснага адзення і аксесуараў з народнымі матывамі, ручніком, на якім удзельнікі майстар-класа па вышыўцы адлюстравалі першыя літары сваіх імёнаў, адмысловымі фатазонамі для здымкаў і цудоўным надвор'ем.

З кожным годам усё больш прыцягальным становіцца гэты маляўнічы куток Міншчыны, калыска паэта. Купалаўскі мемарыяльны запаведнік «Вязынка», які раскінуўся на плошчы 21 га, стаў улюбёным месцам сямейнага адпачынку не толькі мінчанаў, сюды прыязджаюць шлюбныя картэжы і турыстычныя групы. У любую пару года тут

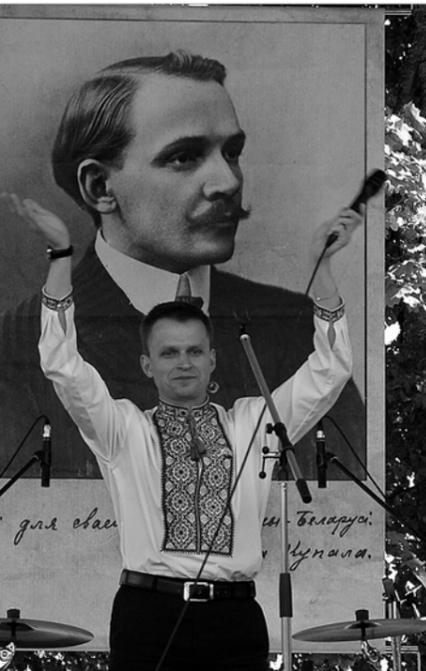

Вязынка. Дэфіле ў сучасных беларускіх строях Маладзечанскай фабрыкі мастацкіх вырабаў

ўспрынятыя паэтычныя прысвячэнні Песняру А. Стэльмах і Віктара Шніпа. Не пакінулі нікога абьякавым эмацыйныя выступы Міхася Башлакова і Рыгора Сітніцы. Не хацелі адпускаяць са сцэны госця з Украіны Г. Кудрашова, які акрамя змястоўнай прамовы пра культурныя сувязі нашых народаў і ролю ў іх Янкі Купалы прафесійна выканаў украінскую песню. З цікавасцю слухалі генеральнага консула Рэспублікі Беларусь у Татарстане, старшыню аб'яднання беларусаў Казані «Спадчына» Сяргея Марудэнку, загадчыка музея Янкі Купалы ў сяле Пячышчы (філіял Нацыянальнага музея Рэспублікі Татарстан) Рыму Абызаву, дырэктара Аб'яднання мемарыяльных музеяў Латвіі Рыту Мейнертэ, дырэктара літаратурна-мемарыяльнага музея Міхаіла Булгакава (Кіеў) Людмілу Губіануры, намесніка дырэктара Калінінградскага абласнога гісторыка-мастацкага музея Вольгу Шчаглову.

Сапраўдным падарункам для ўдзельнікаў свята стала выкананне ўлюбёнкамі публікі – Беларускім дзяржаўным ансамблем «Песняры» – песню на вершы Купалы. Прадэманстравалі сваё майстэрства юныя спевакі вакальнага ансамбля «Заранак» Нацыянальнага цэнтра музычнага мастацтва імя Уладзіміра Мулявіна. Пацешылі вока і слых сваімі спевамі прыгажуні заслужанага фальклорна-этнографічнага ансамбля «Неруш», выступілі калектывы Маладзечанскага раёна.

Пад час свята працавалі выстаўкі-продажы вырабаў народных майстроў, сувенірна-прадукцыі, кніг.

Глеб Кудрашоў

можна сустрэць мастакоў і фатографістаў. Няма сумневу, што і ўдзельнікі свята (многія з іх былі ў вышыванках і вышымайках, з купальскімі вянкамі) прыйшлі сюды па поклічы сэрца. Завітаў у Вязынку і пасол Беларусі ў Францыі Павел Лагушка, які пад час кароткага візіту на радзіму знайшоў час пабываць на свяце Купалавай паэзіі.

Адкрылі свята намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Васіль Чэрнік і дырэктар Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы Алена Ляшквіч, пасля чаго ў неба ўзляцелі 135 шароўпрызнянняў у любові Купалу, і са сцэны загучалі Купалавы словы. З вялікай увагай былі

Святы пакінулі вельмі прыемныя ўражанні. Напрыканцы хочацца ўгадаць радкі В. Шніпа, які казаў, што ў Вязынцы хата Янкі Купалы як беларускі каўчэг, што плыве па траве, як па вечнасці, асвятляючы шлях да Беларусі. Вязынка – нашая Мека, куды вядуць усе дарогі Беларусі. Сцежка Купалы ніколі ні знікне, як вечнасць. У купалаўскім садзе светла ад вершаў, створаных Янкам Купалам душой і крывёю. Купалаўскія ліпы і купалаўскія творы трымаюць неба над Вязынкай і над Беларуссю.

І ад сябе дадам: няхай вершы Купалы асвятляюць шлях да Беларусі не толькі ў святы!

Наталі КУПРЭВІЧ
Фота аўтара

Ляўкі. Народны тэатр прадстаўляе ўрывац з п'есы «Прымакі»

Ляўкоўскія пачастункі ад «Бульбяначкі»

Сімвалічны аспект быцця і культуры спасцігаецца на адносна высокім этапе філасофскага і мастацкага спазнання, калі становіцца зразумелай нятоеснасць вонкава-функцыянальнага значэння аб'ектаў быцця, фактаў культуры і іх унутранага, схаванага сэнсу. У штодзённым жыцці бываюць рэчы, людзі, мастацкія ці навуковыя творы з вонкавага боку вельмі значныя, але пазбаўлены сэнсавы глыбіні; і, наадварот – бываюць іншыя рэчы, людзі і творы з выгляду як быццам нязначныя, някідкія, але напоўнены глыбокім унутраным сэнсам.

срэднае значэнне і свой прамы змест, разам з тым адлюстроўвае неадназначны пераносны сэнсавы значэнні. Сімвалізм быў каля самых вытокаў духоўнай культуры – пачынаючы з міфалогіі, у якой рэальнай ці выяўленай у ранніх мастацкіх формах прадметнасці надаваўся першас-

больш позніх, развітых формаў культуры сярэднявечча і Рэнесансу.

Як ужо адзначалася, сярэднявечнае хрысціянскае мастацтва, у тым ліку беларускае, было сімвалічным, усе кампаненты яго матэрыяльнай формы служылі сродкамі выяўлення духоўнага сэнсу. Больш за тое, нават з'явы прыроды, як гэта можна заўважыць у творах Кірылы Тураўскага, тлумачыліся сімвалічна, бо ў іх бачыўся знак вышэйшага, боска-нябеснага сэнсу.

Але, здаецца, толькі Ф. Скарына ўпершыню шырока карыстаўся самім паняццем сімвала, абазначыўшы яго тэрмінамі «знамя», «знаменавец», «знаменаванне» і вытворнымі ад іх. У тэалагічным аспекце ён працягваў патрыстычную традыцыю тлумачэння біблейскіх кніг: іх сюжэты, вобразы і дзейныя асобы разглядаліся не толькі ў іх прамым, фабульным значэнні, але найперш у пераносным, сімва-

ся на запрашэнне «жаніха» Хрыста прыйсці на духоўнае «вяселле» хрысціянства.

Сімволіка ў творах Ф. Скарыны нясе ў сабе пэўны мастацкі і маральна-этычны змест, з'яўляючыся не толькі сродкам экзегезы (тлумачэння рэлігійных тэкстаў), але і іх эстэтычнай інтэрпрэтацыі. У каментарыях Скарыны няма выразнага размежавання паняццяў рэлігійнай, маральнай і мастацкай сімволікі, што сведчыць пра сінкратызм яго светапогляду. І ўсё ж аналіз пэўнага кантэксту, у межах якога пісьменнік карыстаецца гэтым паняццем, дазваляе нам аналітычным шляхам выдзеліць мастацка-эстэтычны і этычны аспекты катэгорыі сімвала. Звернем увагу на адну акалічнасць: сімвалічнае значэнне Скарына найперш надаваў тым біблейскім кнігам, якія вызначаюцца найбольшай маральнай нарматыўнасцю, мастацкай вобразнасцю і эстэтычнай каштоўнасцю. Вышэй ужо згадвалася сімвалічная інтэрпрэтацыя ім «Песні песняў». У прадмове да абодвух выданняў Псалтыра (1517 і 1522 гг.) ён пазбягае паняцця сімвала, аднак імпліцытна (у наўнай форме) разглядае яго гранічна абгульненае сімвалічнае выяўленне маральных, спазнавальных, эстэтычных і тэалагічных каштоўнасцяў усёй Бібліі. Прарокі, на яго думку, спасцігалі сутнасць добра і зла; жыццяпісы святых вучаць нас мудраму жыццю, а прытчы і прымаўкі – добрым звычаям. «Псалтырь же сама едина вси тые речи в собѣ замыкаеть и всех тых учит и все проповедуеть»: лечыць хваробы цела і душы, асвятляе розум і мягчыць сэрца, адганяе смутак, мацуе дружбу людзей, абуджае ў іх любоў да чалавека і ўсяго жывога. «Псалом жестокое сердце мякчить и слезы с него, якобы со источника, изводитъ». Псалом ест ангельская песнь, духовный темьян, вкупе тело пьнием веселить, а душу учит... Там ест справедливость, там ест чистота, душевная и телесная. Там ест наука всякое правды. Там мудрость и разум doskonaлый. Там ест милость и друголюбство без лести, и вси иншии добрые нравы якобы со источника отголь походятъ». Адным словам, Псалтыр у Скарыны – гэта сімвал усіх духоўных каштоўнасцяў, драматычнае станаўленне якіх адлюстравала Біблія, падсумаваўшы вынікі ўсёй старажытнай культуры.

Уладзімір КОНАН

(Паводле кнігі «Спадчына Скарыны. Зборнік матэрыялаў». Мінск, 1989)

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Эстэтычныя і маральна-этычныя сімвалы ў творчасці Скарыны

Ф. Скарына на карціне Язэпа Драздовіча (1941 г.)

Элементы сімвалізму ёсць ужо ў дахрысціянскай, асабліва ў познеантычнай, эліністычнай культуры, у іўдзейскай монатэістычнай тэалогіі. Вядомы філосаф познеэліністычнага перыяду Філон Александрыіскі амаль усе сюжэты і вобразы Бібліі тлумачыў сімвалічна. Аднак універсальны, так бы мовіць, татальны сімвалізм спецыфічны для хрысціянскай рэлігіі і, шырэй, для ўсёй культуры хрысціянскага рэгіёна. Хрысціянская літаратура, іншыя віды мастацтва сімвалічныя па сваёй сутнасці, бо грунтуюцца на светапоглядзе, паводле якога свет вонкавы, бачны, матэрыяльна-прыродны, будучы значымым сам па сабе, набывае паўнату быцця і глыбокі сэнс толькі ў якасці рэальнага сімвала свету боскага, духоўнага, нябачнага.

З найбольшай паўнатой сімвалізм увасабляецца ў так званым (паводле тэрміналогіі Канта) «сярэдзінным быццём», якое, з'яўляючыся матэрыяльным па сродках свайго выяўлення, у той жа час належыць да свету духоўнага па сутнасці. Гэта найперш мастацтва, у якім Кант з пэўнай падставай бачыў сімволіку духоўнага, маральнага жыцця. Сапраўднае, высокае мастацтва сімвалічнае па сутнасці, бо мастацкі вобраз, сістэма вобразаў і іх асобныя выяўленчыя элементы – гэта дыялектычнае адзінства матэрыяльнага і духоўнага, вонкавага (фабульнага) значэння і ўнутранага, заглыбленага сэнсу. Гутарка ідзе не пра сімвалізм як эстэтычную плынь у еўрапейскім мастацтве канца XIX – пачатку XX ст., а пра ўсялякае сапраўднае мастацтва, у тым ліку рэалістычнае. Яго сімвалічны аспект глыбока даследаваў АляксейLOSEŦ.

Сімвалічная вобразнасць характэрная для сярэднявечных пісьменнікаў і асветнікаў Беларусі (погляд на зямную красу як сімвалічнае выяўленне Боскай дасканаласці і паэтызацыя вясны як сімвала духоўнага адраджэння праз уваскрэшэнне Хрыста ў Кірылы Тураўскага), для сярэднявечнай архітэктуры і выяўленчага мастацтва. Мастацкая і маральна-этычная сімволіка шырока прадстаўленая ў беларускім фальклору: тут і агульныя для ўсходнеславянскага фальклору ўяўленні пра святло і яго зямныя ўвасабленні (агонь, белы, чырвоны і зялёны колеры, каштоўныя камяні і металы) як сімвалы жыцця, добра і красы, і спецыфічныя нацыянальныя вобразы-сімвалы, якія пазней творча выкарыстоўваліся ў класічнай беларускай літаратуры.

Сімвал у якасці катэгорыі мастацкага і філасофскага спазнання адлюстроўвае неадназначнасць з'яваў рэчаіснасці, пераважна іх пераноснае духоўна-сэнсавое значэнне. Калі, напрыклад, алегорыя – гэта толькі вобразнае ўвасабленне пэўнай ідэі, то ў сімвале вобразная выяўленнасць, захоўваючы сваё непа-

ны, слаба дыферэнцаваны ў маральных і эстэтычных адносінах духоўны сэнс, увасаблены ў вобразах язычніцкіх багоў. Аднак усведамленне міфалагічных вобразаў у якасці сімвалаў адносіцца да

лічным, якому надаваўся рэлігійны, маральна-этычны і зрэдку эстэтычны сэнс. У выніку амаль усе падзеі і матывы старазапаветнай Бібліі ў Скарынавай інтэрпрэтацыі набылі выгляд так званай люстэркавай сіметрыі – паралельнай суадпаведнасці матэрыяльнага і духоўнага, чалавечага і Боскага, «ветхага» і «новага», зямнога і нябеснага, іманентнага і трансцэндэнтнага, таго, што адбываецца ў канкрэтна-гістарычным часе і прасторы, і таго, што знаходзіцца па-за часам і прасторай. Напрыклад, дванаццаць суддзяў ізраілевых, якія кіравалі народам на аснове рода-племянной дэмакратыі, на яго думку, сімвалізавалі будучыя дванаццаць апосталаў Ісуса Хрыста. У прадмове да кнігі «Плач Ераміі» Скарына раскрыў сімвалічнае значэнне назваў кожнай літары старажытнаўраўскага алфавіта: дзвятая літара, на яго думку, сімвалізуе дабро, дзясятая – пачатак, чатырнаццаць – вечнасць, васьмнадцатая – праўду, апошняя, дваццаць другая, – «знамена», г.зн. сімвалы. Адну з самых паэтычных кніг Бібліі, славетую «Песню песняў», пісьменнік лічыў сімвалічнай ва ўсіх яе тэмах, вобразах і матывах: «жаніх» сімвалізуе Ісуса Хрыста, «нявеста» – яго царкву, жаніхова дружнына – апосталаў, «отроковице» – дзяцей царквы, «сонмище жидовское» – няверных, што не адгукнулі-

Застаўкі з кніг Скарыны

Сёлета спаўняецца 75 гадоў з часу, калі ў раёне вёсак Вялікі і Малы Трасцянец амаль адначасова быў створаны працоўны лагер для прымусовага ўтрымання грамадзянскага насельніцтва і пачаўся адлік ахвяраў у трагічным спісе масавага знішчэння людзей.

У айчыннай гістарычнай навуцы замацаваная абагульняючая назва – Трасцянец, якая датычыцца трагічных падзеяў каля вёсак Малы і Вялікі Трасцянец пад Мінскам. Уведзенае ў канцы 1980-х гг. у шырокі ўжытак беларускім гісторыкам В. Раманоўскім навуковае азначэнне – Трасцянецкі лагер смерці – па цяперашні час застаецца вызначальным пры характарыстыцы таго, што ў ім адбывалася ў гады Вялікай Айчыннай вайны, але пакідае адкрытым важнае пытанне аб навуковай класіфікацыі гэтага месца масавай трагедыі грамадзянскага насельніцтва з Беларусі і іншых еўрапейскіх краінаў. Мае сэнс заўважыць, што ў сваёй доктарскай дысертацыі, паспяхова абароненай у 1974 г., але не апублікаванай у якасці асобнага навуковага выдання, гісторык ужывае ў дачыненні да гэтага месца зусім іншую назву – канцлагер смерці Трасцянец. Беларускі даследчык не дае патрэбнай у гэтай сувязі навуковай класіфікацыі месца, на той час ужо добра вядомага пасля адкрыцця Мемарыяльнага комплексу «Хатынь», дзе ў адной з мемарыяльных нішаў у «Сцяне жалобы» згадваўся Трасцянец з лічбай ахвяраў у 206,5 тысячаў чалавек. Апроч таго, пакідае без аналізу важны на той час дакумент – «Акт Мінскай абласной камісіі» ад 13 жніўня 1944 г., уведзены ў шырокі ўжытак у сярэдзіне 1960-х гг. без агульнай лічбы ахвяраў у раёне Трасцянца.

Цяперашняму беларускаму чытачу варта нагадаць асноўныя палажэнні, замацаваныя ў айчыннай літаратуры адносна лагера смерці Трасцянец, які на той час, паводле В. Раманоўскага, знаходзіўся на 11 км шашы Мінск – Магілёў. Лагер быў створаны ў лістападзе 1941 г. каля вёскі Трасцянец Мінскага раёна для масавага знішчэння савецкіх грамадзянаў і ваеннапалонных, палітычных вязняў з еўрапейскіх турмаў і лагераў Аўстрыі, Германіі, Польшчы, Францыі і Чэхаславакіі. Масавае расстрэлы праводзіліся ва ўрочышчы Благаўшчына (да кастрычніка 1943 г. загублена каля 150 тыс. чалавек), затым ва ўрочышчы Шашкоўка (знішчана больш за 50 тыс. чалавек), дзе была створаная спецыяльная яма-печ. У чэрвені – ліпені 1944 г. у Малым Трасцянецкім лагера смерці загублена 206,5 тыс. чалавек. Лагер па колькасці знішчаных людзей стаіць на 4-м месцы пасля Асвенціма, Майданека і Трэблінкі.

У другой палове 1980-х гг. выйшла навукова-папулярнае выданне «Экскурсія ў Трасцянец», аўтарам якога з'яўлялася супрацоўніца Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны А. Ванькевіч. У гэтым выданні прыводзілася лічба ахвяраў колькасцю ў 206 500 чалавек. У брашуры месца маштабнай трагедыі называлася дваяка: як фашысцкі лагер смерці Малы

Трасцянец і як найбуйны гітлераўскі канцэнтрацыйны лагер смерці – Малы Трасцянец, але не прыводзіліся адрозненні паміж імі.

Такім чынам, базавым палажэннем, замацаваным у беларускай савецкай і захаванай у сучаснай айчыннай гістарыяграфіі, з'яўляецца тэзіс аб масавым знішчэнні ў Трасцянецкім лагера смерці савецкіх грамадзянаў, удзельнікаў антыфашысцкай барацьбы і савецкіх ваеннапалонных, а таксама замежных грамадзянаў

лёсе замежных яўрэяў, выкарыстоўвае традыцыйную назву Трасцянецкі лагер смерці і прыводзіць лічбу ахвяраў колькасцю 546 тыс. чалавек, звяртаючы пры гэтым увагу на неабходнасць аналізу максімальна поўнай базы дакументальных крыніцаў, якія могуць сведчыць аб сапраўдных маштабах трагедыі замежных і беларускіх яўрэяў у Трасцянецкім лагера смерці.

Праз тры гады С. Жумар і Р. Чарнаглазава ў невялікім навукова-папулярным выданні «Трасцянец» уводзяць у дачыненні да самага буйнога ва Усходняй Еўропе цэнтры масавай загібы ваеннапалонных, яўрэяў, удзельнікаў руху Супраціўлення, вязняў турмаў і канцэнтрацыйных лагераў, закладнікаў з грамадзянскага насельніцтва, выпадковых сведак злачынстваў нацыстаў і іх памагатых абагульняючую на-

ца было забіта прыблізна 206 500 чалавек.

У 2003 г. пабачыў свет зборнік дакументаў і матэрыялаў «Лагер смерці Трасцянец», падрыхтаваны спецыялістамі Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь пад навуковым кіраўніцтвам Г. Кнацько. Заслугай аўтараў-укладальнікаў з'яўляецца тое, што імі былі апублікаваныя 117 дакументаў, выяўленыя ў беларускіх архіўных фондах, з якіх 107 дакументаў упершыню ўводзіліся ў навуковы абарот. Аналіз дакументальнай часткі дазваляе ўбачыць ход падрыхтоўкі матэрыялаў мінскай абласной камісіі адрозна пасля вызвалення, калі цягам трох тыдняў з канца ліпеня па сярэдзіну жніўня 1944 г. лічбы трагедыі ў раёне Трасцянца прыныпова змяняліся ў бок значнага памяншэння ад 546 тыс. да 206,5 тыс. чалавек.

межамі спецыяльнага навуковага даследавання аб Трасцянецкім як месцы прымусовага ўтрымання і масавага знішчэння людзей з Мінска, Беларусі і іншых краінаў Еўропы.

Своеасаблівае бачанне месца знішчэння «з міжнароднымі функцыямі» ў раёне Малога Трасцянца прапанавала беларуская даследчыца Т. Вяршыцкая ў артыкуле для энцыклапедыі «Холокост на тэрыторыі СССР» (2009). На яе думку, да канца вайны два ўрочышчы – Благаўшчына і Шашкоўка – з'яўляліся месцамі «сістэматычнага уничтожэння грамадзянскага насельніцтва, в том числе беларускіх евреїв, пленных из Минска и окрестностей, а также заключённых и евреев из стран Западной Европы – Австрии, Германии, Польши, Румынии, Чехословакии, Франции». Гаворачы пра маштабы людскай трагедыі, Т. Вяршыцкая падзяляе тэзу нямецкага гісторыка К. Герлаха аб тым, што ў Трасцянецкім ўстанавіць дакладныя дадзеныя аб колькасці ахвяраў немагчыма, бо з кастрычніка 1943 г. зондэркаманды 1005 праводзіла эксгумацыю трупаў з магілаў масавага пахавання ва ўрочышчы Благаўшчына і потым спалвала іх. Паводле дадзеных, прыведзеных у артыкуле Т. Вяршыцкай, усяго ў 34-х ямах было пахавана 150 тыс. чалавек.

Працяг навуковага даследавання гісторыі ўрочышча Благаўшчына можна ўбачыць таксама ў артыкуле аўтара гэтых радкоў. У аснове даследчыцкага пошуку пакладзена думка аб неабходнасці новага асэнсавання тых падзеяў. На думку аўтара, матэрыялы судовых працэсаў над намеснікам камандзіра зондэркаманды 1005, оберлейтэнантам, начальнікам падраздзялення паліцыі бяспекі і службы бяспекі (СД) у Мінску О. Гольдапам, які адказваў за правядзенне работ з 27 кастрычніка па 15 снежня 1943 г., праліваюць святло на лічбу ахвяраў агульнай колькасцю да 100 тыс. чалавек, эксгуміраваных і спаленых ва ўрочышчы Благаўшчына.

Не ўнеслі прыныпова важных зменаў у навуковую працоўку тэматыкі Трасцянца і матэрыялы міжнароднай канферэнцыі «Лагер смерці «Трасцянец» у еўрапейскай памяці», што ўвесну 2013 г. адбылася ў Мінску з удзелам даследчыкаў з Аўстрыі, Беларусі, Германіі, Чэхіі і прадстаўнічай міжнароднай грамадскасці. Больш за тое, у час канферэнцыі без апоры на дакументальныя крыніцы (!) былі агучаныя лічбы тых, каго загубілі ва ўрочышчы Благаўшчына: звыш 20 тысячаў дэпартаваных яўрэяў з Аўстрыі, Германіі і Чэхаславакіі, каля 60 тысячаў савецкіх ваеннапалонных, звыш 50 тысячаў яўрэяў з мінскага гета, каля 15 тысячаў вязняў з лагера СД на вуліцы Широкай і звыш 3 тысячаў яўрэяў з іншых куткоў Беларусі.

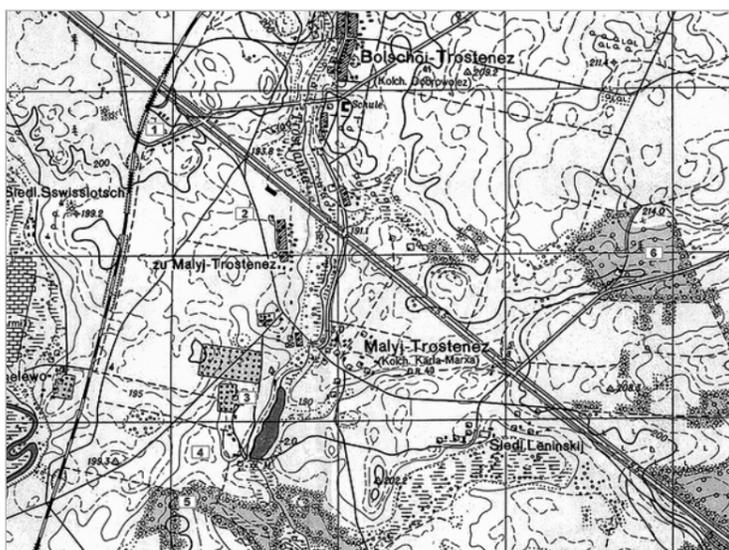
*Сяргей НОВІКАЎ,
кандыдат гістарычных навук,
дацэнт, г. Мінск*

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Паводле зборніка «Актуальныя праблемы істэрыкаведы. Матэрыялы IV Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі к 420-летію даравання гораду Витебску магдебургскага права» (Витебск, 2017 г.)

Крыніцазнаўства

Пра даследаванне гісторыі нацысцкіх злачынстваў у раёне Трасцянца (1942 – 1944 гг.)

Фрагмент нямецкай карты (1942 г.)

агульнай колькасцю 206,5 тыс. чалавек.

У пачатку 2000-х гг. беларускія гісторыкі прапанавалі новыя падыходы ў дачыненні да паказу гісторыі лагера смерці Трасцянец. Так, Э. Іофе, даследуючы вузкая пытанне аб

звучэнні «тэрыторыя смерці». На думку аўтараў выдання, архітэктоніку якога складаюць 27 дакументаў і 49 наглядных матэрыялаў, за 1941 – 1944 гг. ва ўрочышчах Благаўшчына і Шашкоўка, а таксама ў самім лагера каля Малога Трасця-

нца было забіта прыблізна 206 500 чалавек.

У 2003 г. пабачыў свет зборнік дакументаў і матэрыялаў «Лагер смерці Трасцянец», падрыхтаваны спецыялістамі Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь пад навуковым кіраўніцтвам Г. Кнацько. Заслугай аўтараў-укладальнікаў з'яўляецца тое, што імі былі апублікаваныя 117 дакументаў, выяўленыя ў беларускіх архіўных фондах, з якіх 107 дакументаў упершыню ўводзіліся ў навуковы абарот. Аналіз дакументальнай часткі дазваляе ўбачыць ход падрыхтоўкі матэрыялаў мінскай абласной камісіі адрозна пасля вызвалення, калі цягам трох тыдняў з канца ліпеня па сярэдзіну жніўня 1944 г. лічбы трагедыі ў раёне Трасцянца прыныпова змяняліся ў бок значнага памяншэння ад 546 тыс. да 206,5 тыс. чалавек.

У пачатку 2000-х гг. беларускія гісторыкі ўпершыню ўвялі ў шырокі абарот унікальную базу дакументальных крыніцаў, якая па цяперашні час застаецца па-за

Раскопкі масавых пахаванняў у Трасцянецкім лагера смерці

Мястэчка Ганцавічы ў турысцкіх даведніках 1930-х гадоў

У 1935 г. у Варшаве пабачыла свет кніга «Даведнік па Польшчы» («Przewodnik po Polsce»), выдадзенай Саюзам польскіх турысцкіх таварыстваў. Складалася яна з чатырох тамоў, а ў першым з іх пад назваю «Паўночна-ўсходняя Польшча» («Polska północno-wschodnia») ёсць невялікі артыкул, прысвечаны мястэчку Ганцавічы і яго ваколліцам. Сама кніга была аздоблена картамі і планами гарадоў, а таксама пэўнай колькасцю фотаздымкаў.

У тым жа 1935 г. у Брэсце за аўтарствам Міхаіла Маршака была выдадзена кніга «Даведнік па Палесці» («Przewodnik po Polesiu»), дзе быў надрукаваны той жа самы артыкул. Давайце ж звернемся да гэтай кнігі і пабачым, якім у турыстычным плане было прадстаўленае мястэчка Ганцавічы і частка тэрыторыі сучаснага Ганцавіцкага раёна.

Ганцавіччына – мясціна мясцовасць, да апошняга часу ў мястэчку знаходзіўся шкляны завод (размяшчаўся на месцы цяперашняга хлебазавода, яго ўладальнікамі былі знакамітыя прамыслоўцы Вільгельм Краеўскі і Юліус Столе – заснавальнікі знакамітага прадпрыемства па вытворчасці шкла «Нёман» у горадзе Бярозаўка Гродзенскай вобласці. – В.Г.), якое зараз не працуе. Ад Ганцавічаў у бок Дзяніскавічаў і Людвікова пракладзена вузкаякалейка. Ганцавічы разам з Хатынічамі ўваходзяць ва ўладані Шывошынскіх (відавочна, тут маецца на ўвазе – Крывошынскіх; зараз вёска Крывошын у Ляхавіцкім раёне. – В.Г.), якія належаць графу Яраславу Патоцкаму. Агульная плошча земляў складае 100 000 гектараў. У вялікіх лясах дастаткова часта можна сустрэць ласёў. Дарогі адсутнічаюць, страшнае бездарожжа, глеба вельмі ўбогая, неўрадлівая, народ вельмі абмежаваны, асноўным сродкам яго існавання з'яўляюцца лясныя промыслы, што зараз вельмі запушчаныя. Убачыць тыповае насельніцтва, яго адзенне і культуру можна ў мястэчку Ганцавічы кожны чацвер – гэта базарны дзень (невялікі базарчык размяшчаўся на месцы сённяшняга кінатэатра

«Малодосць» па вуліцы Кастрычніцкай. – В.Г.).

У Ганцавічах знаходзіўся каталіцкі прыход, драўляны касцёл быў пабудаваны ў 1921 г., згарэў з большаю часткаю мястэчка ў 1934 г. (знаходзіўся на месцы сённяшняга гарадскога Дома культуры; новы касцёл быў адбудаваны ў 1936 г. – В.Г.). Праваслаўнае насельніцтва распараджаецца вялікаю царквою, ёсць дзве сінагогі, пошта, тэлеграф, паліцэйскі пастарунак, доктар і фельчар. Маюцца гасцініцы: Сачава, Слуцкага, Ганцавіча, Ліса і Вшэравіцкага. Кошт пакоя ў суткі складае 1 злоты і 50 грошаў. Ёсць рэстаран Красінскага (абед каштуе 1 злоты) і кафейня Грамбецкага.

Цягнікі з боку Баранавічаў на чыгуначную станцыю прыбываюць а 39-й хвіліне пасля паўночы і ў 13 гадзінаў 35 хвілінаў, з боку Лунінца – у 5 гадзінаў 50 хвілінаў і 16 гадзінаў 43 хвіліны. Рух па вузкаякалейцы нерэгулярны і залежыць ад колькасці людзей, якія сабраліся. Летам па вузкаякалейцы цягнічок ад Ганцавічаў да Дзяніскавічаў і Людвікова і ў зваротным накірунку ходзіць адзін раз у суткі. Хоць дабрацца туды цяжка, але варта пабачыць гэтыя месцы. Праязджаеш вялікія старыя лясы ў верхнім цячэнні ракі Цна, бачныя велізарныя балоты.

З атрымаемся ў Дзяніскавічах. Тут можна пабываць на вялікім лесапільным прадпрыемстве, а таксама зайсці ў цікавую бібліятэчку дэкана (святара. – В.Г.) Івана Вернікоўскага. У ёй можна знайсці вельмі старыя кнігі, што з'яўляецца вялікай рэдкасцю ў такой запушчанай мясцовасці. У Дзяніскавічах ёсць драўляная царква, пабудаваная за некалькі гадоў да вайны (верагодна, маецца на ўвазе Першая сусветная вайна. – В.Г.). Каб даведацца, дзе пераначаваць, можна звярнуцца ў адміністрацыю кіраўніка маёнтка князя Альбрэхта Радзівіла альбо да дырэктара школы. Канчатковым пунктам вузкаякалейкі з'яўляецца мясцовасць Людвікова, што знаходзіцца ад Дзя-

Вкладка кнігі «Даведнік па Палесці» («Przewodnik po Polesiu»), выдадзена ў 1935 г. у Брэсце

ніскавічаў на адлегласці 24 км, а ад Ганцавічаў – 40 км. Яна размяшчаецца над ракою Лань, якая часткова з'яўляецца польска-савецкаю мяжою. У Людвікова знаходзіцца гарнізон батальёна памежных войскаў, ёсць пошта і доктар. Маюцца гасцініцы Бувангера і Бярэзіна, а таксама карчма Ралецкага, дзе можна атрымаць абед за 1 злоты. З дазволу ваенных уладаў тут можна скарыстацца спартыўнаю пляцоўкаю і пабываць на памежнай заставае.

Па грунтовай дарозе з мястэчка Ганцавічы да Вялікіх Круговічаў паміж вёскаю Нача і польска-каталіцкім Ясянцом, што знаходзіцца ва ўласнасці шляхецкага роду Абуховічаў, размяшчаецца цэлая шарэнга старых курганоў пад назваю Шведскія (на самой справе старажытныя курганы знаходзіцца менавіта ў межах трохкутніка Ясянец – Вялікія Круговічы – Малыя Круговічы, яны складаюцца з некалькіх групаў, іх агульная колькасць больш за 100. Час іх узнікнення XI – XII стагоддзі, яны належаць пляменам дрыгавічоў. – В.Г.). У самім Ясянцы на могілках ёсць каталіцкая капліца з трунамі сям'і Абуховічаў, а таксама каплічка-пахавальні прадстаўнікоў шляхецкіх родаў Вендорфаў і Яленскіх.

Аб гэтай мясцовасці можна знайсці нямала цікавага, напрыклад, шмат падрабязнасцяў у сваіх успамінах-мемуарах пакінула Ева Фялінская (паходзіць з роду Вендорфаў; пісьменніца, удзельніца нацыянальна-вызваленчага руху ў Беларусі. – В.Г.).

Дзякуючы такім архіўным выданням мы маем магчымасць даведацца, як выглядалі добра знаёмыя мясціны некалькі дзесяцігоддзяў таму і наколькі змяніўся наш край за гэты адрэзак часу.

Віталь ГЕРАСИМЕНА,
галоўны захавальнік
фондаў Ганцавіцкага
раённага краязнаўчага
музея

Ён — у таленце, а талент — у ім

«Мы з-пад Новай Мышы» (лірычны раман у вершах) – 24-я па ліку кніга паэзіі выдатнага творцы, удумлівага назіральніка, глыбокага мысляра, бліскучага стыліста, яскравага прадстаўніка мастацкага (амаль народнага) слова баранавіцкага паэта Алеся Корнева. Па прафесіі аўтар урач са шматгадовым працоўным стажам. Сёння – на заслужаным адпачынку. Як і ўсе яго папярэднія паэтычныя зборнікі, гэты твор таксама сведчыць, што аўтар сапраўдны, арганічны паэт і што рухі яго творчай таленавітай душы арганічна-таленавіта ўвасабляюцца ў мастацкім слове.

«Мы з-пад Новай Мышы» – вялікая, аб'ёмная мазаіка, складаніка якой і гістарычныя, і філасафічныя, і духоўныя, і маральныя, і эстэтычныя разважання-перажывання і экскурсы галоўнага героя (самога аўтара) і яго спадарожніка Язэпа. На фоне гэтых экскурсаў паказаны ўчынкi нашых герояў, пачалавечы добрыя, немудрагелістыя, падсвечаныя часам лёгкім, мяккім гумарам, а часам і незласлівай (раблезіянскай) сатырай. У гэтым ключы аўтар прадстаўляе нам цэлую галерэю асобаў, населеных пунктаў, розных устаноў і інш. Таму раман больш чым лірычны.

Падарожжа нашых герояў у часе праходзіць праз усё поры года беларускай прыроды. І тут аўтар засведчыў сябе як чулы пейзажыст. А Новая Мыш на Баранавіччыне – гэта ўвасабленне ўсёй Беларусі. І таму паэт мае поўнае права з любоўю да Бацькаўшчыны сказаць:

Можа, калі хто
прыедзе з Нью-Ёрка,
Карак пачухайшы,
вымавіць горка:
– Ведаю Нью-Арлеан,
Нью-Парыж,
Сорам, не ведаў,
што ёсць і Нью-Мыш!

Не парушаючы законаў прыстойнасці, высокай маралі, дазволенасці, калі часам пра штосьці не прынята гаварыць, А. Корнеў гэта робіць далікатна-цнатліва, з усмешлівым гумарам.

Кніга багатая і з густам, заўсёды да месца, праілюстраваная цудоўнымі па змесце і якасці фота. Многім раздзелам у кнізе ўдала папярэднічаюць яскравыя эпіграфы, як кажуць, з розных часоў і народаў (Сенека Малодшы, І. Гердэр, І. Гётэ, Г. Менкен, Дзіс Ньюман, М. Твен, амерыканскае выслоўе і інш.). Вітражом мудрых выслоўяў завяршаецца пралог рамана, гэта, безумоўна, сведчыць аб багатым інтэлектуальным багажы паэта. Многа ў кнізе аўтарскіх радкоў і строфаў, якія самі міжвольна запамінаюцца:

«Жыццё дано нам для таго,
Каб зараблялі на яго».
«Свабоду слова,
як ні паглядзі ты,
Найперш прызналі
словы-паразіты».
«Прырода, мудрая заўсёды,
Імкнецца кожнаму дарыць,
Апроч жадання асалоды,
Жаданне думаць і тварыць».

Нельга не адзначыць, што схільнасцю А. Корнева ствараць афарызмы адзначаныя

На фота intex-press.by:
А. Корнеў з унукам Міронам

ўсе яго кнігі. І гэты твор не выключэнне.

Каштоўным выданне робіць і дадатак у ім, дзе змешчаныя песні на вершы А. Корнева. Тут жа надрукаваныя і ноты (музыка Івана Асоса). У якім раздзеле рамана знаходзіцца поўны паэтычны тэкст, падаецца зверху нотнага запісу.

Падсумоўваць сказанае пра раман А. Корнева можна вердыкатам: «Ён – у таленце, талент – у ім».

І яшчэ. Кніга адкрываецца двума невялікімі, але змястоўнымі, аўтарытэтнымі прадмовамі Святланы Беразнюк і Раісы Раманчук, што павялічваюць каэфіцыент карыснага дзеяння твора.

А выдадзена кніга ў Баранавіцкім дзяржаўным універсітэце на ўласныя сродкі аўтара накладам усяго 100 асобнікаў.

Пажадаем аўтару і ўсім, хто спрычыніўся да выхаду ў свет выдатнай «Мы з-пад Новай Мышы», дабра на ўсіх пуцывінах жыцця. Асабліва ў справе ўзбагачэння беларускага мастацкага слова.

Яўген ГУЧОК

Святочная працэсія вернікаў-каталікоў (Ганцавічы, 1930-я гг.)

Памятныя сустрэчы з класікамі

Сярод шэрагу цікавых калекцыяў аддзела старадрукаў і рэдкіх выданняў Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь захоўваюцца кнігі, што раней належалі бібліятэцы Саюза беларускіх пісьменнікаў. У свой час яны былі перададзеныя ў дар установе і сёння ствараюць унікальную калекцыю «Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў», дзе налічваецца не адна сотня асобнікаў.

На выстаўцы «Памятныя сустрэчы», прымеркаванай да 85-годдзя з дня заснавання Саюза беларускіх пісьменнікаў, прадстаўленыя

кнігі са згаданай калекцыі з аўтографамі беларускіх літаратараў. Можна ўбачыць творы і аўтографы Алеся Адамовіча, Анатоля Астрэйкі, Міколы Аўрамчыка, Пётруся Броўкі, Міхася Лынькова, Янкі Маўра, Янкі Сіпакова, Максіма Танка, Алеся Якімовіча і многіх іншых пісьменнікаў, творы якіх сталі класікай беларускай літаратуры.

Святлана ПАЎЛІВІЦКАЯ,
супрацоўнік Прэзідэнцкай бібліятэкі
Рэспублікі Беларусь

Міф пра беларусаў як пра людзей пакорлівых, талерантных і якія згодныя з усім, – такое паняцце цалкам не адпавядае гістарычным фактам.

У гісторыі Беларусі было шмат прыкладаў, супрацьлеглых гэтым выдумкам, калі адбываліся на яе зямлі закалоты, паўстанні і рэвалюцыі.

Адна з такіх малавядомых старонак гісторыі – закалот у Мазыры, які ўспыхнуў больш як 400 гадоў таму, а дакладней – 3 кастрычніка 1615 года. Але гэты дзень, гэтую дату чамусьці не адзначалі і нават не ўспомнілі дзяржаўныя сродкі інфармацыі ні краіны, ні нават у самім Мазыры. А падзея значная, велічная, незабыўная...

Беларускія горцы

Мазыр – горад унікальны, цікавы і значны на абсягах краіны. У мінулым бытвала нават навуковая тэорыя «геаграфічнага дэтэрмінізму», якая сцвярджала, што характар мясцовасці – горы, стэпы, марское ўзбярэжжа – вызначалі і характар яе жыхароў. Тое можна сказаць і пра мазыранаў. Горад раскінуўся на крутых схілах Мазырскай грады, а вуліцы праходзяць па дне глыбокіх яраў-цяснінаў, – гэтая тэорыя працуе дакладна. Атрымліваецца, што мазыране – гэта своеасаблівыя «горцы» Палесся?

Можна сказаць і так – і не памыліцца. Мы ведаем, што першы чалавек прыйшоў у гэтыя незвычайна прыгожыя мясціны даўно, вельмі даўно. Пра тое скажучы і археолагі, якія адшукалі тут паселішчы нават каменнага веку. Горад паступова ўваходзіў у склад зямлі славянскага племяннога саюза дрыгавічоў, Кіеўскага, Чарнігаўскага і Тураўскага княстваў. У XIV стагоддзі Мазыр перайшоў да вялікага князя літоўскага, пры гэтым адміністрацыйна адносіўся да Кіеўскай зямлі ВКЛ.

У 1569 годзе Польшча вымусіла літоўска-беларускіх магнатаў заключыць з імі дзяржаўную унію і ўступіць польскаму каралеўству Валынь, Падолле і Кіеўшчыну. А ў абмен на тэрытарыяльныя страты літоўска-беларускае панства і баярства атрымалі дапамогу ў вайне з Масковіяй, «залатыя вольнасці» і прывілеі, як у польскай шляхты.

Аднак Мазыр, па патрабаванні мясцовай шляхты, адміністрацыйна застаўся ў складзе Вялікага Княства Літоўскага. Мясцовая шляхта працягла тут настойлівасць, мела на гэты конт сваю думку. Менскае ваяводства, якое да гэтага складалася ўсяго з Менскага і Рэчыцкага паветаў, павялічылася яшчэ на адзін – Мазырскі павет.

У сувязі з гэтым трэба адзначыць адну акалічнасць. XVI – XVII стагоддзі сталі перыядам эканамічнага росту беларускіх гарадоў, уключаючы і Мазыр. Рака Прыпяць, на беразе якой стаяў горад, са старадаўніх часоў з'яўлялася найбуйнейшай воднай артэрыяй краіны. Але пасля татара-мангольскага нашэсця суседства з неспакойным і непрадаказальным стэпам моцна замінала нармальнаму гаспадаранню.

Атрымлівалася так – толькі пад аховай і абаронай войскаў ВКЛ можа ў Мазыры наступіць стабільнасць. Хаця захопніцкія атрады крымскіх татараў яшчэ доўга наляталі груганамі на Палессе. Вялікія страты пацярпелі мазыране ў 1497, 1521 і 1534 гадах. Быў спалены дашчэнту горад, а пры апошнім нападзе выразалі шмат мазыранаў. Чорная дата ў гісторыі – 1534 год.

А праз год новая бяда – літоўска-маскоўская вайна, і царскія войскі таксама пусцілі ў ход свае мячы і дзіды, кроў лілася па вуліцах Мазыра. Новая крывавае адмеціна на старонках гісторыі горада над Прыпяццю. Зноў жа – ніхто не ўспамінае пра тое, як і не было таго зусім.

Вельмі хутка нагадалі пра сябе і ваяўніча настроеныя шляхціцы, учарашнія абаронцы, а цяпер – дзяржаўная адміністрацыя, – яны патрабавалі «свайго». Чаго менавіта? У 1557 годзе, калі ў сувязі з увядзеннем «Уставы на валокі» адбывалася канчатковае прыгоннае паланенне сялянства, мазырскія мяшчане адмовіліся несці натуральныя павіннасці і адстаялі сваю свабоду.

Але ж феадалыя ўлады, якія аселі ў Мазырскім замку і замацаваліся там, і надалей імкнуліся абласці гарадское насельніцтва новымі падаткамі і абавязкамі.

У сваю чаргу мазыране выказалі свой пратэст – не пажадалі падпарадкоўвацца феадалным уладам. Яны дзейнічалі, раіліся, узважвалі свае магчымасці, калі выступяць арганізавана супраць уціску.

(Працяг на стар. 8)

Касмічная адысея

Уздоўж

1. «... ў космас». Кніга першага ў свеце лётчыка-касманаўта, Героя Савецкага Саюза Юрыя Гагарына. 5. Металічны стрыжань. 8. «Скарыны ... і Купалы, // ... Клімука, Кавалёнка». З верша П. Панчанкі «Мы з тых беларусаў». 9. Вузкія папярочныя нашыўкі на пагонах. 11. Кароткі перапынак паміж дзеямі спектакля. 12. Цэнтральная частка галавы каметы. 13. Частка печы або катла, дзе спальваюць паліва. 16. Кропка нябеснай сферы, да якой накіраваны рух Зямлі па яе арбіце. 17. Лятальны «касмічны» апарат Бабы-Ягі. 18. ... Цэнтаўра. Трэцяя па яркасці зорка начнога неба. 19. «Чырвоная планета», на якой, як сцвярджае песня, будучыя яблыні цвісці. 21. ... Семяновіч. Імя беларускага інжынера і тэарэтыка артылерыі, які ў XVII ст. першым у свеце прапанаваў для палёту ў космас шматступеньчатую ракету. 26. Назва сузор'я, беларускія народныя назвы якога Тры Каралі, Матвіла, Чэпіга, Касары. 28. «... на бязважкасць». Кніга лётчыка-касманаўта, Двойчы Героя Савецкага Саюза Пятра Клімука, ураджэнца Брэстчыны; сёлета – 75 гадоў з дня яго нараджэння. 29. Літара лацінскага алфавіта. 30. Старажытнаславянскі

бог Сонца. Яго імем названы валун на Лагойшчыне, да якога на Вялікдзень прыносілі ахвяраванні.

Упоперак

2. Задзякальнае сузор'е; знак задзяка народжаных у перыяд з 22 чэрвеня па 22 ліпеня. 3. Газ з рэзкім пахам. 4. Рака на Далёкім Усходзе. 5. Кароткі звонкі гук. 6. Назва першай савецкай арбітальнай станцыі. 7. Старазапаветны прарок, які паводле павер'яў ездзіць па небе ў залатой каляніцы. 10. Горад на Міншчыне, родны куток лётчыка-касманаўта, Героя Расіі Алега Навіцкага. 13. Стандартнае заданне, якое прымяняецца ў

псіхалогіі, педагогіцы пры выпрабаванні будучых касманаўтаў. 14. Горад на Брэстчыне, непадалёк якога 190 гадоў таму нарадзіўся беларускі астраном-аматар, пісьменнік, кампазітар Каятан Крашэўскі. 15. Пра добрае бясмарнае надвор'е. 20. «... блакітнай планеты». Кніга першай у свеце жанчыны лётчыка-касманаўта, Героя Савецкага Саюза Валянціны Церашковай, бацькі якой родам з Беларусі; сёлета ёй споўнілася 80 гадоў з дня нараджэння. 22. Цвёрды мінерал. 23. Юнак, герой старажытнагрэчаскай міфалогіі, які імкнуўся даляцець да Сонца. 24. Кат (разм.). 25. У Беларусі народная назва сузор'я Вялікай Мядзведзіцы. 27. Вузкі край якога-небудзь прадмета.

Склаў
Лявон ЦЕЛЕСЬ

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 26

Уздоўж: 3. Кніжыца. 8. Свет. 9. Чало. 10. Грудзень. 13. Талер. 14. Слова. 15. Нізка. 16. Лес. 17. Маці. 18. Твор. 19. Моц. 22. Народ. 23. Зарэв. 25. Віцiog. 29. Лістапад. 31. Наём. 32. Пляц. 33. Беларус. Упоперак: 1. «Псалтыр». 2. Век. 3. Курс. 4. Жазло. 5. Альт. 6. Дар. 7. Доктар. 11. Березозол. 12. Філасофія. 20. Багацце. 21. Антэна. 24. Рэтра. 26. Клуб. 27. Шанс. 28. Мёд. 30. Юла.

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

У 1577 годзе напісалі петыцыю каралю Стэфану Баторыю, прасілі неадкладнай дапамогі. Ён пачуў той крык аб дапамозе і неадкладна выдаў мазыранам «ахоўную граматы» – зацвердзіў за імі магдэбургскае права. (Таксама значны факт у гісторыі Мазыра. Хто пра гэта ўспамінае сёння?)

Што гэта азначала для Мазыра і яго жыхароў? Каралеўскі прывілей Мазыру на «дараванне» з'яўляецца адным з двух арыгінальных дакументаў, якія захаваліся і да сённяшняга часу ў Беларусі. Магдэбургскае права перадавала асноўныя пасады па кіраванні горадам, як і ўсе гарадскія зборы, у рукі найболей багатых гараджанаў. Суадносна з гэтым прымаліся рашэнні і вяршылася судовая сістэма. Але як бы яно ні было, усё роўна, у параўнанні з іншымі гарадамі, якія знаходзіліся пад уладай каралеўскіх старастаў ці ў прыватным валоданні магнатаў, мазыранам дыхалася нашмат вальней. І такія перамены і заступніцтва радалі гараджанаў. Аднак ніхто з іх не забываў галоўны прынцып – за свабоду і волю заўсёды трэба змагацца, з неба нічога не падае...

Горад супраць замка

Галоўнае абарончае збудаванне, што абараняла Мазыр і што адначасова з'яўлялася сімвалам «вечнай улады» Рэчы Паспалітай, быў замак.

Яго пабудавалі на ўзвышшы, над плошчай, дзе адбываўся гандаль, яно і сёння мае назву «Замкавая гара». Адміністрацыя замка належала 40 бліжэйшых вёсак з сялянамі; яшчэ яна збірала «мыта» з усіх, хто праязджаў ці праплываў каля горада; далучаліся да гэтага розныя зборы з гараджанаў.

Адзін з такіх «пабораў» – «ардыншчына». Гэта ўжо была даніна Крымскаму ханству.

Што ўяўляў з сябе замак таго часу? Не, ён не быў каменным, як у заходніх краінах. У нас не было гор, хаця і была гарыстая мясцовасць. У нас былі лясы. Таму і замак узвялі з дрэва. Абмазалі яго глінай. Але на самым пачатку XVII стагоддзя нечакана ўзнік пажар і знішчыў яго. Спрабавалі выратаваць замак, усю ваду, што знаходзілася на яго тэрыторыі, вылілі на агонь, – полымя аказалася мацнейшым за старанні гараджанаў.

Пажар адбыўся выпадкова, ці хто ўчыніў яго наўмысна? Звернемся да «Геаграфічнага слоўніка», выдадзенага ў 1885 годзе ў Польшчы. У ім мы знойдзем, хто спрычыніўся да такой трагедыі. Там напісана чорным па белым, што «замак спаліў староста Палонскі». Ён быццам бы шукаў схаваныя ў лёхах замка скарбы. І быццам бы той жа Палонскі з казнай бясследна знік, а замак прыйшлося мазыранам адбудоваць сваімі сіламі.

Потым улады ўвялі грашовы штраф у 80 грошаў для тых, хто ўхіляўся ад узвядзення замка. Мазыране не пагаджаліся з гэтым новаўвядзеннем – яны і так стараліся аднавіць «візітную картку» свайго горада, а тут на іх звалілася яшчэ і такое ганебнае падаткаабкладанне. І таму яны заўпарціліся, адмовіліся падпарадкоўвацца, даказвалі ўладам, што ўсе і так працуюць на будоўлі, а калі хто не выйшаў на працу, то тое не азначала, што нехта адмаўляецца працаваць.

Людзі збіраліся купкамі, а потым і сотнямі на плошчы, прабавалі адмяніць штраф. Можна, тое і справакавала далейшы наступ гаспадарскай адміністрацыі на непакорных.

У 1615 годзе новы староста Мазырскага павета Бальтазар Стравінскі пайшоў яшчэ далей сваіх папярэднікаў. Ён паквапіўся на галоўную прывілею гараджанаў – магдэбургскае права. Ён захачаў пазбавіць іх гэтага права. Бо тады вынікала галоўнае – падаткі на рамяство і гандаль можна будзе забіраць напрамую ў дзяржаўную скарбонку. А на самай справе Бальтазар кіраваў асабістымі і прыватнымі інтарэсамі – ён і набліжаная да яго шляхта, ужо афіцыйна, можа карміцца з атрыманых даходаў. Тое ўсё выглядала згодна закону.

Але з такім становішчам жыхары Мазыра змірыцца не маглі. Кліч супраціўлення разляцеўся па горадзе і яго ваколіцах.

– Нам завязваюць пятлю на шыі! – пачуліся выкрыкі арганізатараў заклоту. – Тыя, хто не хоча быць прыгонным адміністрацыі, выходзьце на плошчу!

– Мы павінны абараніць сябе! – узвышаўся над усімі Янка Ваўчок, узмахваў рукамі і, паказваючы на будынак адміністрацыі, дадаваў: – Мы не жадаем быць рабамі!

А кравец Дарошка выгукнуў, падтрымаўшы выступоўца: – Загонім ім шыла ў зад!..

Народ узбудзіўся, народ разгневаўся, усе крыкі зліліся ў адзін гул. Нехта ўдарыў молатам у рэйку. І звон яе быў чуцен на многія кіламетры ад горада. Чулі яго сяляне ў Слабодзе і Козенках, у Прудку і Мышанцы, у Калінкавічах і Пцічы...

Юры ПЛУШАКОЎ

(Паводле альманаха «Палац», вып. 3)

(Працяг у наступным нумары)

Народ сказаў...

• **Пан.** Я вас прасіў прынесці віна бутэльку і кубак вады.

Слуга. Вада, паночку, ужо ў віно налітая.

• **Прынесла бабуля суддзю кошык грушак. Суддзя бачыць, што гасцінец не вельмі, ды і кажа:**

– *Навошта ты, бабуля, прынесла? Твае ж бы дзеткі зла-савалі.*

– *А дзеткі, панок, і так пабудуць. Я ім скажу – свіння з'ела.*

• Адзін чалавек недалёка ад дарогі капаў яміну. Міма ехаў знаёмы пан ды й гаворыць да гэтага чалавека:

– Добры дзень табе, Мікалаю!

– Але, паночку, яміну капаю.

– А чый гэта фальварак?

– Гэта мая саха і надпалак.

Бачыць пан, што чалавек не знае, што гэта за фальварак, сказаў папросту:

– Чый гэта двор?

– Гэта мой чорны вол.

– А як яго прозвіска?

– Як здалёку, так і зблізку.

– Ці ты, Мікалаю, глух?

– Але, паночку, я з сынамі

удвух.

– Ці многа вас такіх на свеце дуракоў?

– Наклаў дзежачку буракоў, а капуста не ўраділа.

Пан бачыць, што чалавек смяецца з яго, раззлаваўся і паехаў далей.

• *– Ты куды спяшаешся?*

– Лячу ў суд!

– Дык мы з табой не хутка ўбачымся.

– Чаму – я хутка вярнуся!

– Не, братка... Мой адзін

знаёмы пайшоў на пару гадзінак, а вярнуўся... цераз два

гады.

• У мокрадзь ехалі два

паны. Коні памаленьку шлёпалі па гразі. Гутарка не клеілася. Ехалі і маўчалі. Раптам

адзін вываліўся ды, лежачы ў

гразі, звяртаецца да другога:

– Ну і пагодка ж, каб яна

прапала... А як ты думаеш?

Той маўчыць. На другі

дзень толькі, як сам зваліўся,

адказаў:

– Так, суседзе, дрэнная.

Паводле зборніка «Беларускія

народныя жарты (сабраў Змітро

Бяспалы; Мінск: Беларусь, 1970)

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАЛЯЎНІЦТВА – адна са старажытных формаў гаспадарчай дзейнасці чалавека. Цягам многіх гістарычных эпохаў – асноўны занятак чалавека, што забяспечваў яго сродкамі існавання: ежай (мяса, масла, малака, лой, тлушч), адзеннем (скура, воўна, футра, аўчына, пёры, пух), сыравінай для вырабу прыладаў працы, зброі, упрыгожанняў, амулетаў (біўні, іклы, косці, скура, аўчына, сухажылле), а таксама будаўнічымі матэрыяламі і палівам (косці, скура, аўчына, лой, тлушч). У мінулым паляўніцтва называлі таксама ловы (лавітва).

У адрозненне ад паняцця «паляванне», якое абзначае сам працэс здабычы дзічыны, сучасны тэрмін «паляўніцтва» ахоплівае шматлікія пытанні арганізацыі, правядзення і спосабы палявання, што ажыццяўляюцца на падставе навуковых рэкамендацыяў, этычна-прававых нормаў і законаў, а таксама добраўпарадкаванне паляўнічых угоддзяў і ахову прамысловай фаўны.

У гісторыі станаўлення чалавечага грамадства паляўніцтва стала першаасновай усёй дзейнасці людзей і іх культуры. У палеаліце недасканаласць паляўнічай зброі кампенсавалася добрым веданнем звычак і нораў звяроў, а галоўнае – аблаўна-загонным паляваннем, адметнай рысай якога быў калектыўны ўдзел. Як форма гаспадарчай дзейнасці паляўніцтва прадвызначала і ка-

лектывны характар працы, і супольнае спажыванне, якое прадугледжвала забеспячэнне ежай і тых, хто не прымаў удзелу ў паляванні, – жанчынаў, дзяцей, старых і нямоглых.

На тэрыторыі Беларусі паляўніцтва вядомае 40 – 100 тыс. гадоў таму, з моманту засялення яе першабытнымі плямёнамі, якія палявалі на маманта і касматага насарога. Пасля знікнення гэтых жывёлаў (у чым многія даследчыкі абвінавачваюць чалавека) асноўным аб'ектам паляўніцтва стаў паўночны алень. У канцы верхняга палеаліту (10 – 9 тысячгагоддзі да н.э.) у выніку адыходу рэшткавага ледавіка на тэрыторыі Беларусі наступіла пацяпленне і ўсталявалася геалагічная сучаснасць. Паступова выраслі дрымучыя лясы, у якіх рассяліліся тур, зубр, высакародны алень, лось, казуля, сарна, лань, дзік, мядзведзь, бабёр, ліс, барсук, куніца і інш. На мяжы верхняга палеаліту і мезаліту чалавек прыручыў сабаку, які стаў незаменимым памочнікам паляўнічага, папярэджаў пра небяспеку, высочваў звяра, а пры паляванні на драпежнікаў адцягваў на сябе іх увагу. У новых экалагічных умовах папырыліся неактыўныя спосабы паляўніцтва: лоўчыя канавы і ямы, пасткі, сілы, петлі. Цягам усяго неаліту, бронзавага і ранняга жалезнага вякоў і нават у пазнейшы час на долю дзічыны, рыбы, птушыны прыпадала амаль палова ўсяго спажываемага чалавекам прадукта. Рэшткі касцей прамысловай жывёлы, знойдзеныя пры раскопках археалагічных помнікаў IX – XIV стст. (у Полацку, Віцебску, Пінску, Клецку, Давыд-Гарадку, Тураве, Ваўкавыску), складаюць ад агульнай колькасці выяўленага астэалагічнага матэрыялу 31,5%, а часам нават набліжаюцца да пераўзыходзяць рэшткі свойскай жывёлы. У канцы ранняга сярэднявечча ў асяроддзі феадалаў набыло папулярнасць паляванне з сабакамі і сокамі. У XV – XVII стст. у асноўным палявалі з непарадзістымі дваровымі сабакамі, якіх называлі дручковымі. Яны былі незаменимымі пры паляванні на дзіку і мядзведзя. З XVI ст. у пісьмовых крыніцах часта ўпамінаюцца паляўнічыя сабакі для спецыялізаваных відаў палявання: агары (ганчакі), выжлы, харты, норнікі. На гусей і качак нярэдка хадзілі з прыручанымі выдрамі (часта і з сабакамі).

Мастацкая рэканструкцыя першабытнай стаянкі часу паляўніцтва і збіральніцтва

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)